

Pozor na suvenýry!

Jana Kaufnerová

Součástí exotické dovolené bývá i nákup suvenýrů. Nezřídka se však stává, že si cestovatel přiveze úlovek, s nímž může mít potíže. Důvod je prostý. Zakoupený suvenýr byl vyroben z ohroženého rostlinného či živočišného druhu. Pro státy, které přistoupily k úmluvě CITES o obchodování s ohroženými druhy, však platí různá omezení a zákazy dovozu těchto suvenýrů. Přemýšlejte tedy nad tím, co v daleké cizině nakupujete.

Bohužel ne ve všech státech, které k úmluvě CITES přistoupily, dají lidé přednost udržitelnému hospodaření před okamžitým ziskem. Jedním z hlavních důvodů je dlouhodobě vysoká poptávka dovozců z bohatých zemí po atraktivních druzích. Jen do ČR jsou ročně dovezeny tisíce exemplářů pocházejících jak z volné přírody, tak z odchovů v zajetí nebo pěstebních zařízení (nejčastěji se dovážejí korály, želvy, kaktusy). Zdrojem zisku je pochopitelně výroba suvenýrů a upomínkových předmětů z druhů zařazených v přílohách CITES. Největší nabídka těchto suvenýrů je v exotických zemích Asie, Afriky nebo Jižní Ameriky, kde jsou vyráběny z mnoha různých živočišných druhů. Nemusíte však navštěvovat jen exotické země. Ještě v nedávné minulosti bývalo naprosto běžné, že si lidé ze svých dovolených v jižní Evropě přiváželi jako suvenýr například živé jedince druhů želvy zelenavé (*Testudo hermanni*) nebo želvy žlutohnědé (*Testudo graeca*). Ochrana druhů však podléhá i národní legislativě. Tu by každý návštěvník dané země měl znát a respektovat ji.

Pokud jsou suvenýry a výrobky z druhů chráněných úmluvou CITES volně prodávány, neznamená to, že je legální si je koupit a přivést domů. Většinu z níže uvedených živočišných druhů je možné si ze zemí mimo EU (třetí země) dovážet pouze se speciálním povolením, tzv. permitem. Ten zájemcům vydává výkonný orgán CITES v zemi vývozu (vývozní permit) a v zemi (dovozní permit).

V případě držení exempláře chráněného úmluvou CITES pocházejícího ze zemí EU nebo ze třetích zemí je nutné, aby byl vlastník schopen prokázat jeho legální původ. Exemplářem může být jak živočišný, tak rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, patříci k některému z druhů zařazených do příloh A–D (nařízení Komise (EU) č. 709/2010), jakákoliv část nebo odvozenina, i jiné zboží, ze kterého je patrné, že představuje nebo obsahuje částí nebo odvozeniny živočichů či rostlin druhů uvedených v přílohách (viz nařízení Rady (ES) č. 338/97).

Co je úmluva CITES

CITES (*Convention on International Trade in Endangered Species of wild Fauna and Flora*) je mezinárodní úmluva, která reguluje obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. V současné době k ní přistoupilo 175 zemí celého světa. Česká republika ji podepsala 28. 5. 1992. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR je zákonem jmenována vědeckým orgánem CITES České republiky. Jeho úkolem je odborně podporovat výkonné orgány CITES (jimi jsou v ČR Ministerstvo životního prostředí a krajské úřady), napomáhat a spolupracovat s kontrolním orgánem (v ČR zejména s Českou inspekcí životního prostředí), zjišťovat, shromažďovat a zpracovávat informace o populacích druhů zařazených v přílohách CITES ve volné přírodě i zájmových chovech, zpracovávat informace o obchodech s těmito druhy, na vyžádání orgánů státní správy vypracovávat soudně znalecké posudky, účastnit se pravidelných zasedání vědecké provozovací skupiny (SRG – *Scientific Review Group* – setkání členů vědeckých orgánů států EU). Vědecký orgán rozhoduje tak, aby nedošlo k negativnímu působení na druh nebo na rozsah území, na kterém se daná populace druhu vyskytuje. Vždy v souladu se stanoviskem SRG.

Mezinárodní úmluvou CITES je chráněno více než 33 000 druhů (rostlinných přibližně 28 000 a živočišných 5 000). Celosvětově jsou druhy řazeny podle stupně ohrožení do příloh I–III. Evropská unie řadí tyto druhy podle přísnějších kritérií do příloh A–D.

Suvenýry, kterým, se raději vyhněte

Savci

Suvenýr v podobě kůže ze živočicha třídy savců, zejména z kočkovitých (Feliidae), psovitých (Canidae) a medvědovitých šelem (Ursidae), případně z nejrůznějších kopytníků, můžete zakoupit téměř kdekoli na světě. Kočkovité šelmy se často stávají oběťmi módy kvůli svým nádherným a výrazným kožešinám. Vyrábějí se z nich kožichy, tašky nebo koberce. Například vyčiněnou kůží ze sněžného levharta (*Panthera uncia*), jejíž cena je vzhledem k velikosti populace velmi vysoká (pouhých 2 500 jedinců ve volné přírodě), lze v Číně zakoupit v přepočtu za 18 000 Kč! Vyvarujte se i suvenýrům z velkých koček, jako jsou např. zuby, drápy, čelisti, protože všechny kočkovité šelmy kromě domestikovaných forem jsou chráněny úmluvou CITES.

Turisté z bohatších zemí Evropy a severní Ameriky mají v oblíbě šátky shahtoosh. Jde o velice lehké a jemné šály a šátky tkané ze

srsti tibetských antilop čiru (*Pantholops hodgsonii*). Na výrobu jednoho šátku, jehož cena se přibližně pohybuje kolem 50 000 Kč, je potřeba srst ze tří až pěti jedinců antilopy čiru. Antilopy jsou ve své domovině, v Indii a Číně, chráněné a jejich vyblížení za účelem výroby těchto šátků je ilegální. Přesto se odhaduje, že je kvůli výrobě tohoto žádaného zboží každoročně vybito kolem 20 000 jedinců.

Mezi asi nejnámější problematičtější suvenýry patří výrobky ze slonoviny. Pytláctví v Asii a Africe vlivem poptávky po slonovině stále bují. Mezinárodní obchod s ní je sice zakázán, ale řezby ze slonoviny a šperky v podobě přívěšků, náhrdelníků, náramků či sponek do vlasů si turisté mohou v obou světadílech zakoupit bez větších problémů. Existují výjimky ze zákazu, které se týkají některých afrických zemí, a to Botswany, Namibie, Jižní Afriky a Zimbabwe. O možnostech dovozu exemplářů ze slonoviny byste se měli informovat před cestou, aby se z vás v případě nákupu suvenýru ze slonoviny nedopatřením nestali pašeráci.

Plazi

Třídou živočichů, která je velmi často využívána pro výrobu nejpodivnějších suvenýrů, jsou plazi. Úmluva CITES chrání všechny druhy spadající do řádu krokodýlů (*Crocodylia*) – aligátory, kajmany, gaviály a krokodýly. Jedinci těchto druhů jsou využíváni např. pro výrobu kabelek, peněženek, pásků, bot či řemínků k hodinkám. Tyto předměty jsou také vyráběny z kůže leguánů (*Iguanidae*), ještěrek (*Lacertidae*), varanů (*Varanidae*) a hadů (*Serpentes*). Z druhů chráněných úmluvou CITES jde např. o hroznýše, užovky, korálovce, krajty či zmije. Velmi často jsou hadi nakládáni do lahví s alkoholem. Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP) spolu s celní správou zabaví každoročně velké množství podobných suvenýrů vyrobených z plazů chráněných úmluvou CITES.

Často lovenými jsou druhy mořských želv (*Cheloniidae*), jejichž krunýře se využívají na výrobu upomínkových předmětů, jako jsou hřebeny, šperky a obroučky slunečních brýlí. Ty mohou být k dostání zejména v Karibiku a dalších tropických plážových střediscích.

Ptáci

Ani živí ptáci se nevyhnou zájmu turistů, kteří si je chtějí přivést z dovolené. Přestože mohou být nabízeni ke koupi, lidé si neuvědomují, že s největší pravděpodobností byli chyceni ve volné přírodě. Většina takto zakoupených ptáků bohužel uhynie (téměř 80 %), a to zejména z důvodu nevyhovujících podmínek po odchytu a při přepravě. Další velká část těchto zvířat uhynie do jednoho roku poté, co byla přivezena.

Ryby

Velmi žádaným zbožím je kaviár (jiky jeseterů). Ohrožení jeseterů spočívá v tom, že jsou ve velkém lovení před dosažením pohlavní dospělosti a jejich populace se nestáčí obnovovat.

Častým upomínkovým předmětem z pobytu u moře bývají sušené mořští koníci, jejichž celý rod (*Hippocampus* spp.) je zařazen v příloze II úmluvy CITES a příloze B dle ES. Koníci se mimo to využívají v tradiční asijské medicíně a také se s nimi ve velké míře obchoduje pro uspokojení poptávky pro chov v domácích akváriích.

Bezobratlí

Úmluva CITES chrání také korálatnce (*Anthozoa*), zejména korály a větevníky. Korálové útesy hrají zásadní roli v ekosystémech mělkých vod, kde poskytují úkryt a potravu tisícům dalších druhů. Bohužel jsou decimovány pro výrobu suvenýrů, jako jsou přívěsky, náramky, ozdobné a dekorativní předměty.

Z bezobratlých živočichů je pod ochranou úmluvy CITES také několik druhů sklípkanů (*Theraphosidae*), štírů (*Scorpionidae*), brouků (*Coleoptera*) a motýlů (*Lepidoptera*), jako například otakárci, pestrokřídlec a ptákokřídlec. Tyto bezobratlé můžeme v exotických zemích vidět v podobě nejrůznějších přívěsků, obrázků, případně jako součást sbírek. Velmi často se stávají upomínkovým předmětem ulity či schránky plžů a mlžů, např. zév (*Tridacnidae*) a křídlatců (*Strombidae*). Prodávají se v nejrůznějších tvarech, barvách a velikostech.

Ostatní

Nekupujte tzv. bushmeat, což je maso z volně žijících živočichů (druhy hmyzu, hlodavců, ptáků i savců), kteří jsou loveni jako potrava. Jeho nákupem můžete uškodit populacím druhů ve volné přírodě, navíc jeho konzumace může představovat velké zdravotní riziko (více viz: www.ochranaprirody.cz, záložka CITES).

Samostatným problémem jsou léčiva tradiční čínské medicíny (TCM), obsahující části ohrožených druhů, jako jsou tygři, nosorožci, medvědi a také části chráněných rostlin. Mo-

hou být sice na trhu v Asii nabízeny, jejich vývoz ale nemusí být legální (tématu tradiční čínské medicíny se bude věnovat některý z příštích článků).

Určitě byste se měli vyhnout i dalším suvenýrům, jako jsou například vajíčka, vycpaniny nebo jakákoliv živá zvířata.

Do zemí EU si můžete legálně bez jakýchkoliv dokladů dovést exempláře následujících druhů, pokud nepřekračují uvedená množství (viz Nařízení Komise (ES) 865/2006) a pokud je budete přivážet jako exempláře osobního nebo rodinného charakteru, tedy nebudou-li využívány ke komerčním účelům:

- kaviár druhů jeseterů (*Acipenseriformes*) do výše 125 gramů na osobu, v nádobách jednotlivě označených v souladu s čl. 66 odst. 6 nařízení Komise (ES) č. 865/2006;
- dešťové hole (rainsticks) druhů kaktusů (*Cactaceae*) do počtu tři na osobu;
- neživé zpracované exempláře druhů krokodýlů (*Crocodylia*) do počtu čtyř na osobu (vyjma masa a loveckých trofejí);
- ulity křídlatce velkého (*Strombus gigas*) do počtu tři na osobu;
- mořští koníci (*Hippocampus*) do počtu čtyř neživých exemplářů na osobu;
- lastury zévovitých (*Tridacnidae*) do počtu tři exemplářů na osobu nepřesahující dohromady celkovou hmotnost 3 kg, kde exemplářem může být jedna neporušená lastura nebo dvě k sobě patřící poloviny (misky) lastury.

Existují však druhy, které do zemí EU dovést nelze, a to i přesto, že v zemi původu byste vývozní povolení dostali. Seznam těchto druhů je uveden v takzvaném zákazovém nařízení (nařízení Komise (EU) č. 997/2010). Jedná se o druhy z příloh A a B, jejichž dovoz je do zemí EU dočasně pozastaven (např. dovoz exempláře lva z volné přírody Etiopie, krokodýla nilského z Madagaskaru).

Další informace k možným dovozům exemplářů řazených v přílohách CITES vám poskytnou pracovníci vědeckého orgánu CITES, kterým je AOPK ČR (www.ochranaprirody.cz), pracovníci výkonného orgánu CITES, Ministerstva životního prostředí (www.mzp.cz) nebo pracovníci kontrolního orgánu CITES, kterým je Česká inspekce životního prostředí (www.cizp.cz).

Zdroje

- <http://www.ifaw.org/>
- <http://www.iucnredlist.org>
- <http://www.eu-wildlifetrade.org>
- <http://www.wildaid.org/>
- <http://www.cites.org/>

Fotografie Jana Kaufnerová
Autorka pracuje ve vědeckém orgánu CITES, AOPK ČR

Výrobky z kůže plazů jsou žádaným módním zbožím.